धर्म

नारायणभट्ट-प्रयोगरत्न

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

३७९१

(1)

प्रयोगरत्न नारायण भट्टी

"Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(२)

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ श्री रामसपरीकाशीयोग्यस्य स्मृतौ ॥ अथ [illegible]कायन न

छिष्यान् प्रणम्य [illegible] तरेगुरु सिहरामे [illegible] फाल्गुनारयप्र: सुद्धी १ प्रयोगरत्नेऽकृतटीका [illegible]

[illegible] हृये २ [illegible] सेन्सेवतस्य ग्रंथ [illegible] तमस्कोने । तत्सतिः शिरसि [illegible]

छिरस्तु [illegible] तत्सदस्ते देहोस्तु तेमथायत्त ॥ ॥ अयसीकारा [illegible] तेचा [illegible] गार्ग्यत्री तयात

गौतमः । गर्भाधानपुंसवनसीमंतोन्नयन [illegible] कर्मनामकरणान्नप्राशन [illegible] चौलोपनयनं चत्वारि वेदव्र

तानि स्नानं स [illegible] चारिण्योसंयोगः । पंच [illegible] छानाम [illegible] कापा [illegible] श्राद्ध श्रावण्याग्रहायणी

चैत्र्याश्वयुजीति सप्तपाकसंस्था [illegible] दृशपूर्णमासौ चातुर्मास्यान्याग्रयणेष्टिः नि

[illegible] वंधः सौत्रामणिरिति सप्त हविर्यज्ञ [illegible] तष्टोमोत्यग्निष्टोमउक्थ्यः षोडशी वाजपेयोऽति

रात्रो [illegible] मितिसप्तसोमसंस्थाः [illegible] चत्वारिंशत्संस्कारा अष्टावात्मगुणाः दयासर्वभूतेषु क्षां

तिरनुसूया शौचमनायासो मांगल्यम [illegible] तो [illegible] चत्वारिंशत्संस्कारा अष्टावात्मगुणा

[illegible] सब्रह्मणः सायुज्यमाप्नोतीति [illegible] पाक ॥ श्राद्धममावास्यादि । आर्द्रात्रकार्य

[illegible] कर्म [illegible] यणी तच्चकर्तव्यं प्रत्यहं [illegible] चैत्रीतच्चकर्तव्यं [illegible] ॥ आश्वयुजी तत्रकर्त

व्यमाश्वयुजी कर्म [illegible] ॥ अंगिरस्मात् पुंवा विंशतिसंस्कारा [illegible] ॥ पंचविंशति

संस्कारैः संस्कृताः [illegible] पवित्रा [illegible] श्राद्धादिषु [illegible] ॥ आद्दरा [illegible]

[illegible] सीमिति तो [illegible] । [illegible] । जातकर्म [illegible] कर्म निष्क्रमणान्नप्राशन [illegible]

कर्मोपनयनं [illegible] वलक्षणं ॥ [illegible] प्रसिद्धत्वाद्देदत्रयं ॥ [illegible] तानी वेदव्रतानामित्यर्थः ॥ स्नानं ॥

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(2A)

हैमाग्रयणमष्टकाश्चयया तथा। आश्वयुजी मार्गशीर्षी च पार्वणं चेति ॥ तत्रास्त्यु पाकर्मनिताय इत्याश्वलायनसूत्रे। संस्कारानियता ये ते आश्वलायनस्य प्रोक्ता इति। श्रावण्यां श्रवणा कर्मादीत्यादि पूर्वं वक्ष्यामः स्वयं नियतानि स्युः। दर्शपौर्णमासौ नैमित्तिके वार्षिके मासि कौतु समेदेन नामकर्मविधिमाह आश्वलायनः। नैमित्तिकाः षोडशोक्ताः। समुद्धृत्य वसानकाः। सप्तैवाग्रयणा द्याश्च संस्कारा वार्षिका मताः। मासिकं पार्वणं प्रोक्तं श्राद्धं नान्दी तु वार्षिके। महायज्ञास्तु नित्यास्युः संध्या च ब्रह्मयज्ञश्चाग्निहोत्रं च दैनिकम्। अत्र नामकर्मादीनां [illegible] नयनान्तानां सर्वेषां नियतानां तु स्त्रीणां । ते नमस्त्वयादि न प्रजजेदित्यादीन विरुध्य [illegible] नाम्नाम समन्त्रकाः। यत्तु पाराशरः ब्राह्मणक्षत्रियविट्शूद्रा वर्णास्त्रयो द्विजातयः [illegible] एकजातिः शूद्रः। तेषां वैदिकमन्त्रेण क्रिया। इति वेदः। अत्र ते पामन्त्रतः क्रिया इति [illegible] पादमन्त्रकाः क्रियाः इति स्वयुक्तिः। जातकर्मसंस्कारानार्थ कृतमयम्। तस्याप्येवं विधिः कार्यो [illegible] संस्कारादितो। ॥ इति संस्काराः ॥ अथ स्वस्ति वाचनं। तत्र कर्तव्यं स्मृत्युपर्ता ॥ आसन [illegible] पुण्याहं वाचयेत् ब्राह्मणान् स्वस्ति वाचयेत् कर्मकर्म पिमान्ते रक्षोघ्नं तत्र तदन्ते। ॥ [illegible] ॥ अथ स्वस्तिवाचन [illegible] विना होता अप ससंस्कारार्थ प्रतिष्ठोद्यापनेषु तंत्रकर्मण्याद्यंते यो ज्यादिति। आश्वलायनस्मृतिः। वैदिके तान्त्रिके चादौ तन्त्र पुष्पकदन्ते। शौनक पुण्याहवाचनविधिं वक्ष्यामो यथाविधि। प्रयोगस्तु क

पा मङ्गलार्थं वेदं चादि एव स्मृतिः। इति। तद्वत्कर्म प्रयोगे तेन तिथि नित्यं कार्यं तत्। वहवस्तु प्रयोगा बौद्धेभ्योऽन्ये ति। आद्यपदे कर्मप्रयोगे संकल्पं कृत्वा कार्यं हितियतु तांत्याकर्म संकल्प। ॥ अथ प्रयोगः प्रारंभे जातानुसा

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

रेतो म तो ॥ यजमान ॥ छ तांबे गादि ॥ स्य कं कतोद ॥ पाणे ॥ युचि चकृत्वा मे गकर्त्ता भारे स भृत्य स्वयं
घालोन् टेरो गोचर्मोपाच्छि सम्या सो तारछ्दे भद्रा तेल्लू त दे ॥ पत्रपोवट्टपर गोव पिठे करमु लोम्हुत्वे प्रस्तोप
रिलितस्य शाख्या न्यस्तस्य बाधान्तपस्थोपरि दासिया तयो स्तुवर्णरजतताम्र हिरण्याद्य तोमकच्छ ताद्यु
मन्त्रपो मनोहरतच्छेहर तैजस द्रव्य कुण्यजच्छपूरितेरा पञ्च गोनिधाय सूत्र वेष्टितो तर कलशे पंचरत्नानि निक्षि
प्य तदुपरि सितरक्तं दुकूलादि परि तं सफलं पात्रं निधाय पश्चिम देशे प्र[illegible] ता ॥ प्रतिवचन सम[illegible] थाः तदि मा
(3) मसे श्राद्धादि [illegible] तोनि पिद्म पाठे [illegible] निह [illegible] सोतरी यान्दूदर्भ पवित्रपाणी स्वकुमात् आ
त्मणान् प्राङ्मु खो नासने उपवेश्य [illegible] यथाचारं स्मृत्वा [illegible] गणपति
[illegible] षोडशोपचारै रभ्यर्च्य [illegible] कलशस्य पुरतो [illegible]
[illegible] जसे [illegible] सर्वे सम [illegible] वरके [illegible]
दोषप्रज्ञया स्नानं वेदोदय [illegible] समीप [illegible] कृष्टि [illegible]
स्नाविधी चसरस्वती ॥ आचार्यान् यजमान [illegible] कारकान् एवं नैताः सता [illegible] देवता [illegible]
2 एतत्कां [illegible] तान्देवान् सं पूज्य प्रार्थये [illegible] समस्तो [illegible] यत्रयोनी [illegible]
अनन्याश्चिंतयंतो मां सर्वे [illegible] सर्वे [illegible] काम्य [illegible] सवृत्तिर्ध्य [illegible] नाम [illegible] 2
स साचारे पाठित्वा लक्ष्मी नारायणो नत्वा [illegible] इति प्र [illegible] नत्वा [illegible] नमो [illegible]
[illegible] कृपा [illegible] इष्टदेवताः कुलदेवताः ग्रामदेवताः सर्वा देवता सर्वान् ब्राह्मणांनि
सर्वान् प्रत्येकं नत्वा प्राणानायम्य देशकालौ संकीर्त्य [illegible] कल्पित [illegible] परमे
श्वर प्रीत्यर्थं ब्राह्मणैः सह [illegible] करिष्य इति संकल्पयेत् ॥ ततः सर्वे ब्राह्मणाः प्राङ्मु खा [illegible]

A joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

मु० । तद्दक्षिणतः कर्तोत्तराभिमुखः [illegible] स्वस्तिक्षेत् । कलशदक्षिणपार्श्वे संस्थाप्य तिदङ्मुखो वतिष्ठेत् ॥
अथ कर्ता आपः स्पृष्ट्वा शिवा आपः सन्त्विति विप्रान् वाचयित्वा गन्धाः पान्तु इत्युक्ते सुगन्धाः पान्त्विति वाचयि-
त्वा सुमनसः सन्तु इत्युक्ते सौमनस्यमस्त्विति वाचयित्वा अक्षताः पान्तु इत्युक्ते अक्षतं चारिष्टं चास्त्विति वाचयि-
त्वा दक्षिणाः पान्तु इत्युक्ते स्वस्ति दक्षिणाः पान्तु बहुदेयं चास्त्विति वाचयित्वा कलशं करे विनिधाय सदीर्घमायुः
(3A) शुभं कर्मोऽनिपात्योदङ्मुखः श्रद्धा पेत्यादि [illegible] पुनः [illegible] सौमनस्य-
मा इच्छ्यतामित्युक्ते सन्माहितमनसः स्मः इति ते ब्रूयुः प्रसीदन्तु भवन्त इत्युक्ते प्रसन्नाः स्मः इत्युक्ते सर्वे
सह शान्तिरस्तु पुष्टिरस्तु तुष्टिरस्तु वृद्धिरस्तु अविघ्नमस्तु आयुष्यमस्तु आरोग्यमस्तु स्वस्ति शिवं कर्मा-
स्तु कर्मसमृद्धिरस्तु धर्मसमृद्धिरस्तु पुत्रसमृद्धि[illegible]रस्तु वेदसमृद्धिरस्तु धनधान्यसमृद्धिरस्तु इष्ट-
संपदस्तु [illegible] इत्यादि वाक्यान्युक्त्वा स्वयं कर्मदेवता [illegible] यान्स प्रजापतिः प्रीयतामित्युक्त्वा पुण्याहं वाच-
यिष्ये इत्युक्त्वा वाच्यतामिति तैरुक्ते ॐ [illegible] नीसामानि यस्नीतिऋचं सर्वैः सह पठित्वा ॐ
पुण्याहं भवन्तो ब्रुवन्त्विति स्वयं मन्द्रस्वरेणोक्ते ब्राह्मणैः ॐ पुण्याहमिति तथैवोक्ते पुनरेवं मध्यमस्व-
रेणोक्ते तथैव तैरुक्ते पुनरेवमुच्चस्वरेणोक्ते तथैव तैरुक्ते स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवा इत्यृचं सर्वैः पठि-
त्वा ॐ स्वस्ति भवन्तो ब्रुवन्त्विति करिष्यमाणकर्मनामपूर्वकमुक्त्वा अमुककर्मणे स्वस्तीति पूर्ववदुक्ते
कर्ध्याम स्तोममित्यृचं सर्वैः सह पठित्वा ऋद्धिं भवन्तो ब्रुवन्त्विति पूर्ववदुक्ते ॐ ऋध्यतामिति तैरुक्ते येन
प्रस्तुते सामान्यतः प्राङ्मुख उपविशेत् ॥ इति शौनकमते ॥ गृह्यपरिशिष्टमते तु [illegible] कर्मणि
इत्युत्तरप्रत्युत्तरेण [illegible] । ततो विप्राः प्राङ्मुखा उपविश्य तत्पूर्वं कलशोदकं [illegible] दिपात्रेऽनि[illegible]

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(५)

यप्राप्नुसैव यजमानं सामात्यं मंत्रैरभिषिंचेयुः। तेच मंत्राः। तत्सवितुर्वरेण्यमित्यस्य विश्वामित्रः स
विता गायत्री। आपोहिष्ठेति त्र्यचस्याम्बरीषः सिंधुद्वीप आपो गायत्री। पृथग्वसी विद्धं मीना सहमि प्रियेष्ठा अ
ले वेनुअनुष्टुप्। ओं आपो अस्मान्मातरः इति दशर्चस्य सूक्तस्य राहूगणपुत्रो गोतमो विश्वेदेवाः पूर्वा घोषाः सप्तमी
यजगत्यः। षष्ठी विराट् स्थाना शिष्टास्त्रिष्टुभः। अपनः शोशुचदघमित्यष्टर्चस्य सूक्तस्य कु
त्सोऽग्निर्गायत्री। इदं तोमित्रित्र्यचस्याङ्गिरसः ... अनुष्टुप्। स्वादिष्टयेति दशर्चस्य सूक्तस्य
मधुच्छंदाः पवमानः सोमो गायत्री। तरत्स मंदीति चतुर्ऋचस्य सूक्तस्य आवत्सारः पवमानः सोमो गा
यत्री द्वितीयापादो निरुक्तस्तस्वीबोधव्येति मंत्रस्य वसिष्ठो मरुतस्त्रिष्टुप्। सदंते पद्यते वर्गद्वयस्य
... यावसिष्ठ ऋषि। शिष्टानां काश्यपो ... वसिष्ठाद्या पवमानसोमो गायत्री। यत्तेपवित्र
मर्चिषीति द्वे आग्नेय्यौ उभाभ्यां देव सवितरिति सावित्री दैवत्यो त्रिभिष्ट्वमिति आग्निसावित्री देव
त्या पुनंतु मामिति वैश्वदेवी पुनंतु मा ... ततो ... गायत्र्यः। ततो रक्षोघ्नाः पुरउष्णिक् अयं पाव
मानीरिति पावमानीर्यो अध्येतीति ... विप्रततम् इति विरूपोऽग्निर्गायत्री। समुद्र
ज्येष्ठा इति चतुर्ऋचस्य सूक्तस्य वसिष्ठ आपस्त्रिष्टुप्। त्रायंतामिति त्र्यचस्य सप्तऋषयो विश्वेदेवा अ
नुष्टुप्। इमा आपः शिवतमा इत्यनेन त्र्यचेन दर्चस्य त्वेति च यजुषा ऋतुवरुणरिते तामिरभ्यस्या
तिभिः ... सपत्नीकं यजमानमभिषिंचेयुः। ततः सुवासिनीभिर्नीराजनं कार्यं प्रियाचारं। ततो
ब्राह्मणानां वैदिकमंत्राशीर्वादः कर्तव्याः पुनरेव कार्यं॥ ॥इति ग्रहमखादि संततप्रयोग
पारिजातकारप्रोक्तः पुण्याहवाचनविधिः॥ ॥अथ हेमाद्रौ दानखंडे ... सौरसिद्धान्ते ...

Project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

रुः सकलकर्मसाधनस्याशिषा वा स्वस्ति पुण्याहवाचनप्रयोगः ॥ कृतमंगलस्नानः स्व
लंकृतः कृताचमनः प्राङ्मुखो यजमानो वस्त्राच्छादिते पीठे उपविश्य पत्नीं स्वदक्षिणतः प्राङ्मुखी
मुपवेश्य सत्कार्यं [illegible] उपवेश्य ॐ सुमुखश्चैकदंतश्चेत्यादि शुक्लाम्बरधरं अभीप्सितार्थसि
(५A) [illegible] । सर्वदा स० । सर्वेषु कार्येषु [illegible] ० । यत्र योगे० । सर्वेष्वारंभ० । इति श्लोकान्प
ठित्वा ॐ लक्ष्मीनारायणाभ्यां नमः ॥ उमामहेश्वराभ्यां नमः ॥ शचीपुरंदराभ्यां नमः ॥ मातापितृभ्यां नमः ॥
इष्टदेवताभ्यो नमः ॥ कुलदेवता० सर्वेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो नमः ॥ आचमन प्राणायामौ कृत्वा देशकालौ सं
कीर्त्य अमुककर्मसिद्ध्यर्थं [illegible] अमुककर्मांगत्वेन [illegible] पुण्याहवाचनादि करिष्ये ॥
तत्संकल्पपूर्वं [illegible] पुण्याहवाचनादि [illegible] तदमुककर्मसिद्ध्यर्थममुकं कर्म कि
[illegible] तदादौ पुण्याहवाचनादि करिष्ये [illegible] इत्येकं संकल्पः ॥ प्रधानसंकल्पस्तु सर्वेषु [illegible]
दिनरव [illegible] ॥ तत्र [illegible] वीचनरीति मंत्रात् [illegible] दक्षिणोत्तरको
मिरष्टष्ठ्या ओषधयः संमितेति [illegible] आकलशेषु [illegible] पुनरोपरि [illegible]
धरत्व [illegible] आकलशे [illegible] प्रत्येकं पूरयित्वा गंधद्वारामिति
गं [illegible] पुष्पाणि [illegible] फलानि [illegible]
[illegible] सर्वत्र [illegible] कलशे [illegible] मंत्रादेशः [illegible]
[illegible] तत्र [illegible] वरुणस्य [illegible] विनियोगः ॥ [illegible]

ब्राह्मणेति उत्तरकलशे वरुणमावाहयेत् त्वं नो दनादिना फलं दद्यात् । तत उत्तरकलशे देवतामावाहयेद्देव ।
कलशस्य मुखे विष्णुः कंठे रुद्रः समाश्रितः । मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः । कुक्षौ तु
सागरास्सर्वे सप्तद्वीपा वसुंधरा । ऋग्वेदोथ यजुर्वेदः सामवेदो ह्यथर्वणः । अंगैश्च सहितास्सर्वे कलश
(5) ऽन्तु समाश्रिताः । अत्र गायत्री सावित्री शांतिः पुष्टिकरी तथा । आयान्तु मम शांत्यर्थं दुरितक्षय
कारकाः इति । ततस्तत्कलशे अक्षतान् क्षिपेत् । मातृदेवो भव पितृदेवो भव । आचार्यदेवो भव अ
तिथिदेवो भव इति ततः अवनि [illegible] कलशमुखे अष्टसहस्रा [illegible] शिरस्या धारय
[illegible] स्वर्णपूर्णकलशं धारयि [illegible] प्रायश्चित्तमाह । एतास्सत्या आ
शिषः संतु । दीर्घामायुः [illegible] पुण्याहं [illegible]
रस्तु । शिवा आपः संतु सौमनस्यमस्तु [illegible] चारिष्टं चास्तु । धाः प्रतिगृह्णन्तु
अक्षताः [illegible] पुण्याहं [illegible] दक्षिणाः
[illegible] दीर्घमायुः शांतिः पुष्टिः [illegible] आयुष्यं
चास्तु । अत्र सर्वत्र ब्राह्मणैरस्त्विति प्रत्युत्तरं देयं । [illegible] क्रिया कर्म
[illegible] प्रवर्तते [illegible] ऋग्यजुः साम [illegible]
[illegible] पुण्याहं वाचयिष्ये । विप्राः वाच्य [illegible]
[illegible] प्रसूतं । ततो [illegible] ॥ ९ ॥

"Digital project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(5A)

सविनापश्चात्तात्॥१ नवोनवोन[illegible] ॥ ७ आदित्या ॥ आप [illegible] दंलुजी बसे दीक्षस्तुत्वाप्यबस्ति । यस्त्वाह
दायस्मैत्वेसुछक्तेरसंख्यामि यामियजुपाप्रजामस्पुर्ध निचोध्र तौनियम तपःस्वाध्यायक्रतुदक्षनवि
शिष्टानौ ब्राह्मणानोमनःसमाधीयितौ । विप्राःसमाहितमनसः स्म ॥ यजमानः ॥ प्रसीदंतु भवंतः ॥ वि
प्राःप्रसन्नाः स्मो ॥ यजमानः ॥ शांतिरस्तु ॥ पुष्टिरस्तु ॥ तुष्टिरस्तु ॥ अविघ्नमस्तु ॥ आयुष्यमस्तु ॥ शिवं कर्मा
स्तु ॥ कर्मसिद्धिरस्तु ॥ वेदसमृद्धिरस्तु ॥ शास्त्रसमृद्धिरस्तु ॥ पुत्रसमृद्धिरस्तु ॥ धनधान्यसमृद्धिर
स्तु ॥ इष्टसंपदस्तु ॥ अरिष्टनिरसनमस्तु ॥ यत्पापं तत्प्रतिहतमस्तु ॥ यच्छ्रेयस्तदस्तु ॥ १६ उत्तरे कर्मण्य
विघ्नमस्तु ॥ १७ ॥ उत्तरोत्तरमहरहरभिवृद्धिरस्तु [illegible] तारा[illegible] स्तु[illegible] सेपद्यंतां ॥ तिथिकरण
मुहूर्तनक्षत्रसंपदस्तु ॥ २० तिथिकरण [illegible] साधिदेवताः प्रीयंतां ॥ २१ तिथिकरणेमुहूर्त
नक्षत्रग्रहलग्नसदेवताः प्रीयंतां ॥ २२ आग्निपुरोगा विश्वे देवाः प्रीयंतां ॥ इंद्रपुरोगा मरुद्गणाः प्रीयंतां ॥ २
ब्रह्मपुरोगाः सर्वे वेदाः प्रीयंतां ॥ २५ [illegible] मातरः प्रीयंतां ॥ २६ वसिष्ठपुरोगा ऋषि
गणाः प्रीयंतां ॥ २७ अरुंधतीपुरोगा [illegible] मातरः प्रीयंतां ॥ [illegible] छंदांस्याचार्या वेदा देवा यज्ञाश्च प्री
यंतां ॥ २९ ब्रह्म च ब्राह्मणाश्च प्रीयंतां ॥ ३० श्रीसरस्वत्यौ प्रीयेतां ॥ ३१ श्रद्धामेधे प्रीयेतां ॥ ३२ भगवती का
त्यायनी प्रीयतां ॥ ३३ भगवती माहेश्वरी प्रीयतां ॥ ३४ भगवती पुष्टिकरी प्रीयतां ॥ ३५ भगवती तुष्टिकरी प्री
यतां ॥ ३६ भगवती ऋद्धिकरी प्रीयतां ॥ ३७ भगवती वृद्धिकरी प्रीयतां ॥ ३८ भगवंतौ विघ्नविनायकौ प्रीयेतां ॥ ३९
भगवान् स्वामी महासेनः सपत्नीकः ससुतः सपार्षदः सर्वस्थानगतः प्रीयतां ॥ ४० हरिहरहिरण्यगर्भाः प्रीयं
तां ॥ ४१ सर्वा ग्रामदेवताः प्रीयंतां ॥ सर्वा कुलदेवताः प्रीयंतां ॥ ४३ हताः ब्रह्मद्विषः ॥ ४४ हताः परिपंथिनः ॥

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

हता: अस्य कर्मणो विघ्नकर्तारः ४६ शत्रवः पराभवे यान्तु ४७ शाम्यन्तु घोराणि ४८ शाम्यन्तु पापानि ४९
शाम्यन्त्वीतयः ५० शुभानि वर्धन्तां ५१ शिवा आपः सन्तु ५२ शिवा ऋतवः सन्तु ५३ शिवा
अग्नयः ५४ शिवा आहुतयः सन्तु ५५ शिवा ओषधयः सन्तु ५६ शिवा वनस्पतयः सन्तु ५७ शिवा अ
तिथयः सन्तु ५८ अहोरात्रे शिवे स्यातां ५९ निकामे निकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलवत्यो न ओष
(6) धयः पच्यन्तां ६० योगक्षेमो नः कल्पतां ६१ शुक्राङ्गारकबुधबृहस्पतिशनैश्चरराहुकेतु सोमसहिता
आदित्यपुरोगाः सर्वे ग्रहाः प्रीयन्तां । भगवान् [illegible] प्रीयतां । भगवान् पर्जन्यः प्रीयतां प्रीयतां
भगवान् स्वामी महासेनः । पुण्याहकालान् [illegible] वाचयिष्ये [illegible] इति हातेव शकुनेसामगायुरिति
स पुत्रवत्सवनेषु रौसौ दक्षिणा नारी [illegible] स्यासत तेन शकुने भद्रमावद विश्वतो न इति
कुर्वन् पुण्यमावद । यो अस्य [illegible] यजमानस्य [illegible] पुण्याहं [illegible] पुण्याहमेव तत्कर्मास्त्विति सं भावयन्ति पुण्यां
लक्ष्मीं [illegible] यत्पुण्यनक्षत्रं तद्बृहस्पति [illegible] । एवं विष्णुपतिर्दधातु । अयनमस्यं ते इति । यावती
यावतीः तत्र [illegible] यत्र अघ [illegible] कारी स्यात् । पुण्याहं वाचयिते तानि वाए
तानि यानि नक्षत्राणि यान्येव देवनक्षत्राणि । ते पुण्यकर्तारी स्यात् । पुण्याहं [illegible] मह्यं सह [illegible]
चित्रे महाजना [illegible] । विवचनम पेर्दामाप्याय [illegible] पुण्याहं भवन्तो [illegible] इति त्रिः
वदेत् । ॐ पुण्याहमिति त्रिर्वै प्रा [illegible] स्य [illegible] वायुमुप [illegible] वामहे [illegible] भुवनस्य यस्पति [illegible]
स्पतिरिन्द्रगणं [illegible] आदित्यासो [illegible] आदित्यमुदयनीयं [illegible] प्रायणीयं
पथ्यास्वस्ति [illegible] स्वस्ति [illegible] स्वस्ति [illegible] स्वस्तिनः

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(6A)

पूषा विश्वेदेवाः स्वस्ति न [illegible] स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु । अष्टौ देवा वसवः सोम्या
सः गोवत्स्योरवीरवत्सरा श्री विष्णो । तेषां सपरिसृजतः परस्तात्त्वो सर्वलरीणि महतः स्वस्ति महाशां
त्यादिकर्माणि इत्येतत् एवं स्वस्ति जपतो ह्यवे स्वस्तीति त्रिः । ॐ ज्ञा मुष्मा ते स्वस्तीति प्रतिवचनं त्रिः ।
ॐ ऋध्याम स्तोमं सनुयाम वाजमानो मंत्रं सरथे होप याति । यशो न पक्वं मधु गोष्वंतरा भूतांशो अ
ग्निनो कामम प्राः । सनाष्टि ऋद्धि धनुयामि [illegible] पुरस्ता सपत्नव छंदो [illegible] क्षिरेरुप
रिष्टा [illegible] द्वादशाहं परि [illegible] यस्य [illegible] माधवो सावाग्निः [illegible] वेदाः ऋध्यास्म
हव्ये नमसोपसद्यः । मित्रं धेयं मित्रध्ये [illegible] यान् हविषावर्धय [illegible] जीवेम शरदः
सवीराः । त्रीणि त्रीणि वै देवानां [illegible] त्रीणि सवनानि त्रय इमे लोकाः ऋध्या
स्म तद्वीर्य एषु लोकेषु प्रतितिष्ठति [illegible] ऋद्धिर्भवतो ब्रुवन्तु इति त्रिः । ॐ ऋ
ध्यतामिति प्रतिवचनं त्रिः । ॐ श्री [illegible] प्रयजातीरयासु श्रियं वयो जरितृभ्यो दधातु
[illegible] यावसाना अमृतत्वमायन् [illegible] श्रिय एवैनं तच्छ्रियामादधाति संततमृचा
वषट्कृत्यं संततै संधीयते प्रजया पशुभिर्य एवं वेद यस्मिन् ब्रह्माभ्यजपत्सर्वमेतदमुष्मिं
कस्मिदेव [illegible] नक्षत्र [illegible] श्रियं देधातु हृणीयमानो [illegible] मे गोप
पाय [illegible] ऋचः सामानि यजूंषि सा हि श्रीः [illegible] । एतैर्मंत्रैः [illegible]
कारयीत [illegible] प्रमुख कर्माणि श्रीरस्त्विति जपतो [illegible] श्रीरस्त्विति प्रतिवचनं त्रिः ।
वर्षशतं पूर्णमस्तु । [illegible] गोत्राभिवृद्धिरस्तु । प्रजापतिः प्रीयताम् । [illegible]

रुज्ज्या नराच्चा नक्रान्तुपुनानः कविर्ति : पवित्रे ॥ ३ सोविदसानः पर्यासु रथो अयोमिनीतो हततीरन्तनाः
तदप्येषः ॥ गोकोशितो मरुतः परिविष्टारो मरुतास्यावसन्गृहे । सोविश्वेति तस्य कामप्रीविश्वेदेवाः सभा
सदईति । ततगुतरकक्ष दक्षिणहस्तोदक्षिण कक्ष नो नामहस्तोगृहीत्वा ताभ्यां धाराद्वयं संततं पात्रेनि
(७) षिंचेदेभिर्मंत्रैः ॥ ॐ वास्तोष्पते प्रतिजानीह्यस्मान् १ वास्तोष्पते प्रतरणः २ वास्तोष्पते शग्मया ३ अमी
वहा वास्तोष्पते ४ शिवं शिवं । ततः कर्तुर्वामतः [illegible] उदकपात्र पार्श्वतः जघ्नेन पश्चादुदक [illegible]
रवाविप्रा आशिषश्चेत्युक्तो अष्टंत ॥ तत्र मंत्राः ॥ ॐ [illegible] पश्चात् ४ त्रायंतामिह देवाः ॥ ३ इमा आपः शिवतमा
[illegible] सर्वस्वः ॥ ३ द्विर्यं वारतदास्मै [illegible] सुरास्वामा को पिबे [illegible] त्योपोरा कान्
[illegible] पिपर्तत्याभिषेको तच्छेषारिति मंत्रा [illegible] षेको केवलेवेदपु ॥ ३ आचार प्राप्तं [illegible] दशानं
तत्परिधानं च ॥ एवं बह्वृच गृह्यपरिशिष्टोक्तो [illegible] वैदिकसपुण्याहवाचनमुक्तं ॥ ॥ इतिश्रीम
द्विवेद्युपाह्व माणिक्य श्रीरामेश्वर भट्ट सूरि सूनु [illegible] विरचिते प्रयोगरत्ने सकलकर्मप्रयोगे
५ पुण्याहवाचनप्रयोगः ॥ ॥ अथ [illegible] प्रयोगः ॥ ॥ गृह ५
प्रवेशादि नामकर्मांतकर्माणि [illegible] प्राग्नवि [illegible] अन्ये तु नवागारप्रवेशादि
[illegible] कुर्यात् ॥ तद्यथा देशकालौ स्मृत्वा अमुककर्मसाफल्यार्थं [illegible]
[illegible] श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं [illegible] करिष्ये इति संकल्प [illegible] देवपाकत्वेन
[illegible] तत्र प्रोक्षणं [illegible] कार्य [illegible] त्वा [illegible]
[illegible] पात्रे निधाय [illegible] हरिद्रा [illegible] पुष्पाण्य
[illegible] उपरि [illegible] ॥ अनेन पाक
[illegible] तत्र ब्रह्मजज्ञानं गौतमो वामदेवो ब्रह्मा त्रिष्टुप् ॥
Rajwade Sanshodhan Mandal Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan Mumbai

(7A)

कामधेनुमत्ता नमावाहयेत् । यत इंद्र भयामहे इत्यनेन प्रजापतिमावाहयेत् । गरुडो बृहती अनेन वायुमावाहयेत् ।
नाके सुपर्णं नाग नारदी नेन्द्रो सुमरासि इति स्तुपं अनेन दक्षिणे यमं । तत्त्वायामि ब्रह्मणा इति अजी गर्तेन सुनःशे
पो वरुणास्विष्टपे । अनेन तत्वेरस्तो मनमावाहयेत् । ततः ब्रह्मणे नमः । आसनमित्यादि क्रमेण षोडशोपचा
रैः पंचदेवतास्समपूज्य पाळिकापंचकमतः प्राङ्मुखस्तिष्ठन्प्रीतिष्ठेत । दिगपालीभिरस्या भिस
र्वकामफलप्रदान्‌ । कुर्वन्तु सफलं कर्म कृतं ते सततं श्रिये । ततः पंच तत्तद्देवतारस्तोयेन प्रक्षाल्य प्रा
च्यादिदिक्षु बीजप्रतीतानिधीत्वेन सप्तत्रवापयेत् नीतं त्रयंबके इत्यादयश्चत्वारो मन्त्राः प्रसक्ताः । इति
प्रयोगस्तेस्मद्यो अंकुरार्पणप्रयोगः । ॥ अथ पंचकृत्य प्रश्नानुषंग विधिः ॥ तद्यथा गर्भाधानादिषु गर्भसं
स्कारेषु जातकर्मादिषु पत्तसंस्कारेषु अग्न्याधानादिषु श्रौतकर्मसु श्रवणाकर्मादिषु वापीकूपतडागा
रामाद्युद्यापनादिषु देवप्रतिष्ठायां वनप्रस्थाश्रमसंन्यासस्वीकारे कृच्छ्रपूर्वाद्य महादानादौ गृहप्रवेशे
महानाम्न्यादिवेदव्रतेषु रत्नाभिषेके शांतिक पौष्टिकप्रभृतिषु सर्वेषु पाकमंगलजनयोरप्येके नवीनयोर्वा
नयोरन्यत्राप्येवं विधं कार्यं । १ दमार्ष पूर्व श्राद्धं वायमाणे मातृकापूजनं एकस्यानेकसंस्कारे षकै
कदैकेषु युगपदुपस्थितेषु सर्वादौ सकृदेव कर्तव्ये कार्यमने कर्मणि संस्कारमाहुत्सा । अथ रैवारक्षतं त्वांतके
मादिकस्योपनयनकाले जातकर्माद्यनुष्ठानं देशांतरगतस्य कृतं वृद्धया कृतो धर्मदेहिकस्याकृतस्यौर्ध्व
देहिकस्यागतस्य पुनर्जातकर्मादि संस्काराणां विहितानां युगपदनुष्ठाने वा । तदुक्तं ब्रह्मपुराणे
गणपतिश्रीयत्नापावनादमात्रपरःपूजनं सकृत्सकृदेव कार्यं प्राङ्मुखादौ तद्यथा गादौ धितित्तत्राश्यकुर्यीय
श्राद्धे कार्यमातृपूज्या देवस्य श्चादिविधायामातरं आदौ पूज्याः । तत्र मातृपूज्याः मातरो गौर्यादिमातृपितामही प्रपितामह्य
मातामही मातृपितामही मातृप्रपितामह्य इति षट् पिण्डसाम्यात् गुरुसाम्यात् ब्राह्मण्याद्याः ताः प्रसह्य

Joint project of the Rajwade Sanshodhak Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

गणेशेन विनायकान्तो भ्राम्या इतः। ब्राह्मी माहेश्वरी चैव कौमारी वैष्णवी तथा। वाराही च तथेन्द्राणी चामुण्डा
सप्त मातरः। कुर्यात् द्वित्राधिपीठ्याधि पीठे च पूजयेत्। तथा च कात्यायनः। कुड्यलग्ना वसोर्धारा पंच धारा
घ घृतेन तु। कारयेत्सप्तवा धारा नातिनीचा नचोच्छ्रिताः। गौरी पद्मा शची मेधा सावित्री विजया जया देवसेना
स्वधा स्वाहा मातरो लोकमातरः। धृतिः पुष्टिस्तथा तुष्टिरात्मदेवतया सहेति। आत्मदेवता आत्मकुलदेव
ता। आयुष्याणि च शान्त्यर्थं जपेदत्र समाहितः। आयुष्याणि च आनोभद्रा इत्यादीनि। ततो वृद्धिश्राद्धं नव
(४) दैवत्यं पार्वणत्रयात्मकं। तत्र क्रम माह आश्वलायनाचार्यः। मातापितामही चैव संपूज्या प्रपितामही।
पित्रादयस्त्रयश्चैव मातुः पित्रादयस्त्रयः। एते नवार्चनीयाः स्युः पितरो वृद्धयो द्विजैरिति। एतच्च वसि
ष्ठः। नान्दीमुखेभ्यश्चैव माहेश्च प्रपितामहपूर्वकं नामसंकीर्तयेद्विद्वान् अन्यत्र पितृपूर्वकमिति। स्मृत्यर्थसार
वे। वृद्धिमुखास्तु पितरो वृद्धिश्राद्धेषु [illegible] चार्यादिविषयं। आश्वलायनानां तु आनुलो
म्येन मात्रादिक्रमेणैव। आश्वलायनाचार्य [illegible] ब्रह्मपुराणे। पिता पितामहश्चैव तथैव प्रपि
तामहः। त्रयो ह्यश्रुमुखा ह्येते पितरः संप्र [illegible] तेभ्यः पूर्वतरा ये च ते नान्दीमुखाः स्मृता इति
इति तन्महालयप्रकरणपठितप्रोष्ठपदपौर्णमासी [illegible] कश्राद्धविषयं तत्प्रकरणपाठादेव बोध्यं। मा
त्रादयस्तु कुर्विरे। इह च नान्दीमुखसंज्ञा मात्रादीन् दिशेत्। विष्णुपुराणे कन्याविवाहादिष्वनुक्रम्य
नान्दीमुखान् पितृगणान् तर्पयेत् प्रयतो गृही इत्युक्तेः। ब्रह्मपुराणे च। जन्मन्यथानुक्रम्य पितृभ्यो नान्दीमुखेभ्यो मत
पूर्वं दद्यात् पिण्डं कीर्तिं स्मृतेः। इति परशौरिणैत। देवानामपि नान्दीमुखविशेषणमस्त्येव मन्त्र। नान्दीमुखा ये
देवाः प्रदक्षिणं शासनमिति। वृद्धिश्राद्धं च कार्यं। कर्माहात्पूर्वेद्युः मातृपार्वणं। कर्माहे पितृपार्वणं। के
चित्तु मातामहपार्वणमिति। अत्र पूर्वेद्युः पूर्वाह्णे मातृकं मध्याह्ने पैतृकं अपराह्णे मातामहं

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(8A)

हानौ। अस्यासंभवे आहरुग्रहमवराः। अन्यापि श्राद्धकाया नांदीश्राद्धं तत्र संकुथ। पूर्वेद्युरेव कुर्वीत पृथक्शिलमात्पूर्वकमिति। इतीदं च महत्सु कर्मसु। अन्येषु लघुकर्मसु तु एव श्राद्धं। पुत्रजन्मनि तु दिन वा रात्रौ वा कुर्यात् वतोपवासे ना वा पुत्रजन्मानंतरमेव कार्यं। अत्र संकल्पादौ विशेषः संग्रहे। अमायप्र थमा वेन इष्टौ सकल्पमाचरेत्। तथैव यदि वा कुर्यात् विचक्षणो जो भि जायते। अनल द्धिश्राद्धं तन्मा मरूपाणाम्नोत्रेण। अन्नान्नोत्पन्ने निखाद्यौ श्रीमांदीश्राद्धं तत्स व्यवतो कारिकाच। संबंधनाम रूपाणि वृज येदत्र कर्मणि। अत्र सत्यवसूसंज्ञौ देवौ तथा नेद्यौ विप्रो मात्रादीनां च प्रत्येकं द्वौ द्वौ। एवं चैविंशतिब्राह्मि णाः। यद्वा। मात्रादीनां त्रयाणां द्वौ द्वौ। एवमष्टौ। अत्र नापसव्यं। तिल स्थाने यवाः एव। स्वधा स्थाने स्वा हा शब्दः। सव्यजानु निपातनात्। नापसव्यं। प्राङ्मुखः एव कुर्यात्। प्रदक्षिणमुपचारः। कुद्वौ। क्रियेत स्यादयो विशेषा ग्रंथांतरे ... इहानेक छंद शाचारतो व्यवस्था कार्या कुरा णे। पिंडनिर्वपणं अथ तिलवा कार्या ... श्राद्धे महावा हो ... पिंडदानप क्षे विशेषो वसिष्ठेनोक्तः दधिकर्कं धुसंमिश्रान् पिंडान् दद्यात् यथाक्रमं। कर्कंधु बदरीफलं। तथा एके कस्मै पिंडद्वयं देयं। एकनाम्ना ... दद्यात् द्वय बुध इति। चतुर्विंशतिमतात्। अन्ये च व हवो विशेषा ग्रंथांतरतो ज्ञेयाः। दाक्षिणात्यानां विस्तरत इद्धिश्राद्धं वा राफा वाल्लोहो मते। ॥ अथा स्युदयिके कर्तृनिर्णयः॥ ॥ त्सायणीये। नांदीश्राद्धं पिता कुर्यादाद्ये पाणिग्रहे पुनः। अतऊर्ध्वं प्र कुर्वीत स्वयमेव तु नांदिकं। द्वितीयपाणिग्रहादौ वरः एव कुर्यादित्यर्थः। कात्यायनः। स्वपितृभ्यः पिता दद्यात् सुतसंस्कारकर्मसु। पिंडानोद्वाहनात्तेषां तस्याभावे तु तत्क्रमात्। मे परिसंख्याना मोद्वाहनात् प्रथम

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

विचारपर्यंतीपितास्यपिहश्च्य। पिंडान्वहकुपश्चादीत्व दृद्धिश्राद्धं कुर्यात्। तस्यपितुरभावेतुतस्यसंस्कार्यस्यपिहणीयः क्रमक्रोनक्रमेणपितृव्याचार्यमातुल्यादिः श्राद्धंदद्यात्। तस्यपितृपरत्वे हेमाद्रिणा
आख्यातं। जीवत्पितृककर्तुपितृमात्रादिभ्यो दृद्धिश्राद्धं कुर्यात्। दृद्धौतीर्थेचसन्यस्तेताते चपतितेसति।
येभ्यएवपितादद्यात्तेभ्योदद्यात्स्वयंसुतइति। एतत्स्थानेकोपिषयामित्येको। निघ्न। पितरिजीवति
(१) यःश्राद्धं कुर्यात्सियेषांपिताकुर्यात्तेषांकुर्यात्पितरिपितामहेचपेषांपितामहः। पितरिपितामहेप्रपि
तामहेचनैवदद्यादितिलौगाक्षिवचनं [illegible] त्रिकल्पितास्तुतस्यैककस्य माहमातामहयोर्य
कुर्यात्स्याजीर्ये स्यांमातामहस्यैवकु[illegible] ध्यापा[illegible] प्रचुराचारपरिगृहीतःसंकल्प
विधिनाप्रयोगः। उपनयनादिमहत्कर्म[illegible] ातिकर्मा द्युपकर्मस्तुनदहरेवनांदीश्राद्धंकुर्या
त्। तत्रादौकर्तव्यकृतमांगलिकस्नानोधौ[illegible] कृतस्वस्त्ययनोनांदीश्राद्धपूर्वांगमातृकापूजनं
कुर्यात्। तद्यथा। गोमयोपलिप्ते[illegible] कृतेश्राद्धकालेप्रतिमास्वसादपुंजेषुद्विजा
ति[illegible] याश्वापि संकल्पपूर्वकं मातृ[illegible] ामही मातामही मातृपितामही मातृप्रपि
८ तामही पितृस्वस्र माहस्वस्त्रादयः [illegible] दृपयासंक्षेपेश्चापूर्वोक्ताविना यका ८
द्यागौर्यादिषोडशमातृ[illegible] दिसप्तमातृकाणां सैत्रपाठ्येणाघ्यं चप्रत्येकं काञ्चनलि
येनपदार्थानुक्रमेणवा प्रणवादिनमोंतनाममंत्रैरावाहनादि [illegible] सद्यो। [illegible] गौर्यादिषो
डशमातृभ्योनमः। श्राह्म्यादिसप्तमातृभ्योनमः इतिसंक्षेपेणसमष्टिरूपेणार्चयेत्। ततो
आनोभद्राइत्यादि [illegible] चस्तुतिपठित्वानांदीश्राद्धसंकल्पंकुर्यात्। तत्रोपवीतीप्रा
उदङ्मुखवास्तीर्थ्यादि संकीर्ण [illegible] काविश्वेदेवानांदीमुखाः मातृपितामहीप्रपितामह्याः

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

मुकगोत्राः नांदीमुखाः पितृपितामहप्रपितामहाः अमुकगोत्रा नांदीमुखा मातामहमातृपिता
महमातृप्रपितामहाः अमुकगोत्राः सपत्नीका नांदीमुखा एतानुद्दिश्य संकल्पविधानेन नांदी
श्राद्धं करिष्ये इति संकल्प्य क्षणादि तान् विंशतिसंख्यान् अष्टसंख्याकान् वा ब्राह्मणान् पूर्वेद्युः
(9A) सद्यो वा देवपूर्वकं निमंत्र्य तान् स्नातान् पश्चिमे पीठे [illegible] संबुध्य तेषां पादान् प्र
क्षाल्य प्राङ्मुखानुपवेश्य षष्ठीविभक्त्या युग्मान् आसनं प्रदाय पः प्रदाय क्षणे दत्वा
द्वितीयया मंत्रकमाचार्य स्वधा प्रथमया दिर्दत्वा मधुर
द्रव्यसहितमन्नं परिविष्य पात्रेषु हस्तेन स्वाहा इत्येनमो नमः इति स
वत्रित्यका पात्रेषु गायत्री तर्पयनीक सोमो गायत्रीजपो नियोगः एताः पवित्रं
श्रावयित्वा दोहकाले स्वधा पादो दक्षिणां दत्वा । माता
पितामही चैव तथैव प्रपितामही । पितापितामहश्चैव तथैव प्रपितामहः । मातामहस्तत्पिता च प्रपिता
महकादयः । एते भवंतु सुप्रीताः प्रयच्छंतु कृताञ्जलिः संप्रार्थ्य प्रणिपत्य ब्राह्मणा
न्विसृज्य आचम्य गोत्रादीर्विसर्जयेत् ॥ ॥ अथ संक्षेपतः क्रियमाणो वृद्धिश्राद्धप्रयोगः ॥ ॥
पूर्ववत् यदि नांद्या दीनी सपत्नीक त्वा सदूर्वा जिरा नक्षतान् जलपूर्णपात्रसत्यवसुसंज्ञका विश्वे
देवाः भूर्भुवः स्वः इदं वः पाद्यं । मातृपितामहीप्रपितामह्यः नांदीमुख्यः भूर्भुवः स्वः इदं वः पाद्यं पितृपि
तामहप्रपितामहाः नांदीमुखाः भूर्भुवः स्वः इदं वः पाद्यं । मातामहमातृपितामहमातृप्रपितामहाः नां
दीमुखाः सपत्नीकाः भूर्भुवः स्वः इदं पाद्यं पितृका सर्वत्र पात्रे वा दक्षिणे जलं क्षिपेत् । एवमेव पुनः सत्या
दीन् विश्वान् देवान् मात्रादीः पित्रादीन्मातामहादींश्च त्रीन् संबुध्य एका

Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai joint project for the

फलविद्याहृतिमिरिदमासनगंधाद्युपचारकल्पनं स्वाहा न ममेति दूर्वाक्षतगंधपुष्पजलान्प्रत्येकं पात्रे
क्षिपेत् ॥ ततो पितामहकाद्यागौ पादिचोऽन्नमातरो श्राद्धस्यादेश मातरश्च मरुद्विःस्वः इदंदास्यमानं
वासु ग्राम ब्राह्मणभोजनपर्याप्तिमन्नं यथाशक्ति सोपस्करममृतरूपेण स्वाहा न ममेति दूर्वादीनि क्षिपेत् ॥
(१०) एवं विश्वेभ्यो देवेभ्यो मातृआदिकान्पित्रादिकान्मातामहादिभ्यः सपत्नीकेभ्यः संकल्प्यादद्यात् ॥ अन्नां
संकल्पे अन्नपदस्थाने इदं दास्यमानं वा सोपस्कर आमगिति वदेत् ॥ तथैव हिरण्यादि द्विगुणं समर्पयाम्यहं
संकल्पयेत् ॥ आमान्नेष्वपि ग्रामब्राह्मणभोजनपर्याप्तमिदं द्विगुणं च द्विगुणीकृतं समर्पयामि हिरण्यमहं
प्यप्रीतिनिधिभूतं द्रव्यं गतिवदन् राजासंकल्पयेत् ॥ एवं प्रत्यक्षं संकल्पयेत् ॥ ततः पूर्ववदुपारंभ
इत्यादि पितृवर्गः श्रावयित्वा कृतस्य वृद्धि श्राद्धस्य संपूर्णतासिद्ध्यर्थं द्राक्षामलकेनत्यर्थं निधित्वेन द्र
व्यं वा दक्षिणां संप्रददे न मम इति उक्त्वा प्रजापति त्रिं उच्चार्य अनेन नांदी श्राद्धेन नांदीमुखदेवता
प्रीयंतां ॥ वृद्धिरस्तु ॥ मातापितामही ब्रह्म संकल्पयेत् ॥ ततः आचारतः किंचिद्द्रव्यं इत्युक्त्वा
ति मंत्रेण पुनः संकल्पमात्रेण संघटने नांदीमुख ततो ततो त्वलकाः विसर्जयित्वा ॥ जीवत्पितृकस्य
नमाल्पार्पणं ॥ जीवत्तातामहस्य नमातामहपार्वणं दद्यात् ॥ जीवत्पितृकस्तु येभ्यः पर च पितृभ्यो दद्या
त्तेभ्यो दद्यादिति सूत्रकारवचनात् ॥ ॥ इति प्रयोगरत्ने वृद्धिश्राद्धप्रयोगो निर्णयसिंधौ च ॥ ॥ अथ कौतुक
बंधप्रयोगः ॥ ॥ स्वग्रामे कुलाचारात् ग्रामाचाराद्वा संक्षेपतः सूत्रकारादिमंत्रैर्गृहीत्वा लिख्यते ॥ आचार्यो दर्भ
मयकूर्चे उदकुंभं निधाय सादतकांस्यपात्रे पंचगुणीकृतं कार्पाससूत्रं निधाय तत्समीपे प्राङ्मु
खं यजमानमुपवेश्य सजल्पा हस्तासह ॐ भोद्यतेत तत्सूत्रं मंत्रेण प्रोक्षयेत् ॥ तेच मंत्राः ॥ तत

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

त्सावितुर्विश्वामित्रः सविता गायत्री। अग्निमीळे मधुच्छंदा अग्निर्गायत्री सूक्तपो ह्यणेविनियो
गः। एवं कुत्सस्त्री दृष्टयोर्जे त्वा। अग्न आयाहि वीतये। शन्नो देवी रभिष्टये। आपो हिष्ठेति नवर्च
स्य सूक्तस्याम्बरीषः सिंधुद्वीप आपो गायत्री पूर्वं मीन्ये ळाना स समनीप्रातेष्ठा अंत्ये द्वे अनुष्टुभौ। प
तो न्विंद्र मांगिरस स्थिरो ध्वरि द्रो नुष्टुप्। ऋतं चेति त्र्यृचस्य सूक्तस्य मा धुच्छंदसो घमर्षणऋषि
(10A) र्भाववृत्तो देवता अनुष्टुप् छंदः। प्र गाधाय इत्यावायो मरुतो जगती स्यरो नो मिमाना स्य स्याग्नेयो वि
श्वेदेवास्त्रिष्टुप्। स्यादिहयो तदस्य स्य सूक्तस्य मधुच्छंदसः प वमा नसोमो गायत्री। रक्षोहणमिति पंच
र्चस्य सूक्तस्य भारद्वाजः पायुरग्नि त्रिष्टुप्। स्यात्स्य स्तो नुष्टुभः। रात्री स्य स्य दिस
स्य सूक्तस्य सोभरिः काश्यपो रात्रि वा नारद्वाजी रात्रि गायत्री। प्रथमा पादनिचृत्। द्वितीया व
र्धमाना। षष्ठी पादनिचृत्। कुधेत पं सूक्तस्य वामदेवो रक्षोहाग्निस्त्रिष्टुप्। तरत्सम
दीति चतुर्ऋचस्य सूक्तस्य अवत्सारः पवमानः गायत्री। द्वितीया पादनिचृत्। सहस्रशीर्षेति षोडशर्च
स्य सूक्तस्य नारायणः पुरुषोनुष्टुप्। अंत्या त्रिष्टुप्। छनो कुमारिति षड्र्चस्य सूक्तस्य औचथ्यो दीर्घ
तमा विष्णुस्त्रिष्टुप्। अतो देवा इति षड्र्चस्य सूक्तस्य कण्वो मेधातिथिर्विष्णुर्गायत्री। परो मात्रयेति सप्तर्च
स्य सूक्तस्य मैत्रावरुणो वसिष्ठो विष्णुस्त्रिष्टुप्। हिरण्यवर्णामिति पंचदशर्चस्य सूक्तस्य आनंद कर्दम श्री
क्लीतादि राः सुता ऋषयः श्रीरग्निर्देवता। आद्यास्तिस्रो नुष्टुभः। कांसोस्मितामिति पुरस्ताद्बृहती। ततः यो स्त्रिष्टु
प्। अष्टावनुष्टुभो त्या प्रस्तारपंक्तिः। यु ञ्जाथ इत्या द्याः। गोविंसी कण्वा रथ्या उषा एषु मंत्राः परशारवी
×दि याः। वीतिहोत्रेति पंचर्चस्य सूक्तस्य वामदेवो गोतमो वायुरनुष्टुप्। सु याभिरिति पंचर्चस्य सूक्तस्य प्राजाप
त्यो यज्ञो नाशनः इन्द्रस्त्रिष्टुप् अंत्यानुष्टुप्। स्योनापृथिवीति मेधातिथिर्भूमिर्गायत्री। उर्वे पोद्रा भौमि

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com